

ՀԵՌՍԻՍԻ ԳՈՐԾԻ ԿԱՐ ԽՕՍՈՒՆ ՀԵՌԱԳԻՐ Ի ԲԱՐԻՉ

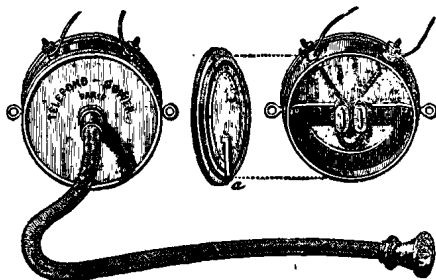
Հեռախօսն, հեռագրէն աւելի այս զարմանալի գործին, բնական պատճառովեան դահլիճներէն ելլելով՝ կը մտնէ փորձառական արուեստից ընդարձակ տէրութեան մէջ:

ՅԱմերիկա՝ հեռախօսական գործարանները (Téléphones exchanges), իրենց պաշտօնը կը կատարեն այլ և այլ քաղաքներու մէջ, յորոց յիշե՛ք, Նիւ Եօք, Շիքագոյ, Փիլադելփիա, Պոսդըն, Վոլինկգոն, Նիւհէվըն, Չինչինսգի, Ս. Լուզովիկոս, Ս. Ֆրանչիսկոս, և այլն:

Այս հեռախօսական գործարանքն, ուղղակի կամ իրենց գործակատարաց ձեռքով, զընկերագիրները իրարու հետ կը հաղորդեցնեն, որոնք կը վերաբե-

րին վաճառականական ամեն դասու, սեղանաւորաց, նաւակազմից, արուեստանոցաց կամ գործատանց գլխաւորներու: Ի Շիքագոյ, որ չորս և մինչև հինգ հարիւր հազար բնակաց քաղաք է, հեռախօսական գործարանը, 3,200 ընկերակից կը համրէ. ի Նիւ Եօք, գրեթէ 3,000, յորոց շատերը իրենց թղթակիցները ունին քաղքէն 20 քիլոմէտր աւելի հեռու: Ուրիշ քաղաքներուն մէջ գրեթէ ամեն տեղ հազարէն անդին կ'անցնին:

Զարմանալու բան չէ եթէ Ամերիկա յառաջից քան զԵւրոպա զհեռախօս գործին առանձնականաց հաղորդակցութեանն յարմարեցնելուն մէջ, վասն զի հօն հեռախօսն անցաւ արա-

գութեամբ տեսականէն ի գործնական: Սակայն հիմայ կարծես թէ եւրոպական երկիրները վաստակիլ կը ջանան իրենց կորսընցուցած ժամանակներն, և միայն Բարիզու վրայ խօսելով, բանք որ նոր ընկերութիւն մը (Compagnie des Téléphones) բացաւ, գրեթէ երեք ամիս կայ, գործարան մը Նէով-աէ-Բըդի - Շանի, թ. 66 ճամբուն վրայ, այսինքն է՝ վաճառականական թաղին կեդրոնը:

Այս ընկերութիւնը բանեցուց շատ

մը նոր գործիներ, որոնց մէջէն կառէրի (Gower) հեռախօսը (տես պատկերն,) որ առանց սիւնակներու կը բանի, ամենէն աւելի պարզն է, և արդիւնքը լաւագոյն: Կառէրի գործիքը հիմնուած է Պէլլի (Bell) պէս մետաղեայ փղր տախտակի մ'ունեցած թրթռմանց վրայ, ելեկտրամագնիսի մը հետզհետէ և արագ թրթռմանց ենթարկելով, բայց զինքը իրեն համանմաններէն զանազանողը՝ ելեկտրամագնիսին և թրթռիչ տախտակին տուած այլ և այլ մեծու-

թեան չափերն են, ուսկից առաջ կու գայ հաղորդած ձայնից մեծագոյն սաստկութիւն մը՝ բերնէն խօսելու ժաւանակ :

Բայց ունի նաև այս օգուտը որ կը պարունակէ յետս կոչելու նշանը, որուն ձեռքով հեռախօսական միջոցաւ իրարու հետ վերաբերութիւն ունեցող անձինքը, կրնան փոխանակաւ մէկմէկու իմացընել երբոր իրարու հետ կ'ուղեն խօսիլ :

Այս գործիքով սիւնակի պէտք չկայ, և ոչ ուրիշ տեսակ աւելորդ ծախուց . ինչպէս նաև աւելուելու վտանգը՝ եթէ յանկարծ մոռցուած ըլլայ հոսանքը ընդհատելու— ուսկից առաջ կու գայ սիւնակին սպառիլը — հօս ամենեւին տեղի չունի :

Գործիքը պատին վրայ կախուած իր ձեռովը կը յիշեցընէ անխոնաւական (աներոյդ) օգաչափ մը, և զիւրաթեք խողովակի մը ծայրը գրուած ձայնաբեր մ'ունի : Այս խողովակիս մէջ փնելով, զիմացի կայարանին մէջ կը սկսի շարժիլ թրթռացող թիթեղ մը, որ կենդանի ձայն մը կը հանէ, և նոյն կերպով՝ պատասխան տուող անձը կ'իմացընէ որ պատրաստ է մոտիկ ընելու և պատասխանելու :

Կեդրոնական գործատան նիստը շատ եղական է : Սրահի մը պատերուն երկայնութեամբը զետեղուած են շատ մը որիշ կայաններ, յորոց իւրաքանչիւրը ունի իր նստարանն, իր գրասեղանն, իր հեռախօս գործին և ձայնական փող մը, պէտք եղած ժամանակը առականջն հասած հեռախօսական ձայները զօրացընելու համար : Պատին վրայ փոխարկիչ պատկեր մը կախուած է, որ թիւեր ունի և կը ծառայէ իրարու հետ խօսակից անձանց հաղորդակցութիւնը հաստատելու համար : Կեդրոնական գործատունը կապուած է հաղորդիչ թելերով կամ հեռագրական թելերով, որ լուսնիաց անցից մէջ կը ձգուին, իւրաքանչիւր ընկերոջ բնակութեան հետ : Զանազան գործակատարներ, որոնց ամեն մէկը որոշուած են ընկերաւ

կցաց մասնական խումբի մը ծառայութեան, զիշեր ցորեկ կը կենան գործատան մէջ՝ ոչ գնելու ընկերակցաց կողմանց և գործելու ըստ իրենց տուն տաւրուն :

Ամենայն ընկեր ունի իրեն յատուկ ստացուած շատ մը թիւեր փոխարկիչ պատկերին վրայ գրուած, ուր կը վերջանայ այն թելին ծայրը որ իրեն բնակութեանէն կ'ելլէ :

Տեսնենք ինչպէս 'ի գլուխ կ'ելլէ երկու ընկերակցաց միջի վերաբերութիւնը, ենթադրելով որ 7 թիւն ուղենայ խօսակցիլ 15 թիւոյն հետ :

Զգործակատարը կանչելու համար, 7 թ. կը փչէ իր հեռախօսական գործւոյն մէջ և կը սպասէ պատասխանին : Իր կողմանէ գործակատարը կ'առնու 7 թիւով նշանուած հեռախօս գործին, կը փչէ զայն, և այս կերպով կ'իմացընէ իրեն պատրաստ ըլլալը : Այն ժամանակ 7 թ. ընկերը հեռախօսական ճամբով իրեն կ'ըսէ . « իմացոյր 12 ք . քաւ ժանդարիս որ պէտք ունի իրեն հետ խօսելու » : Գործակատարը կ'առնու թիւ 12 հեռախօս գործին, բերնէն կը փչէ և կը սպասէ, յետոյ երբոր 12 թ. պատասխան կու տայ կողմանը, իրեն կ'իմացընէ որ զնէ զայն ուղղակի 'ի հաղորդակցութիւն 7 թիւոյն հետ . կը կրկնէ ասոր նոյն ծանուցումը, յետոյ մասնաւոր կարգադրութեանց ձեռքով, կը միացընէ այն թելը որ կուգայ 12 թիւոյն բնակութեանէն 7 թ. ընկերին թելին հետ : Այն ատեն երկու թելերն մէկ թել կը ձեացընեն, և երկու ընկերազիւնները կրնան ըստ կամ իրենց գործոցը վրայ խօսիլ, առանց ուրիշ որ և իցէ մարդ մը իրենց խօզերը կերպով մ'իմանալու :

Կառուցի հեռախօս գործին կը պարունակէ նաև նշան տալու մեքենայ մը . որ անհրաժեշտ կարևոր է, եթէ չեն ուզեր իւրաքանչիւր ընկերոջ գործակատար մը գնել, ծախք մը՝ որ կը կործանէ զ'ընկերութիւնը : Գործակատար մը, որ պիտի հսկէ երեսունի չափ գործեաց վրայ, համապատասխանող հաւասար

Թուով ընկերաց, որոնք ամենքը կրնան զինքը կոչել մի և նոյն վայրկենին մէջ, դժուարաւ կրնայ գիտնալ թէ արդեօք որ գործիքէն ձայնն ելաւ։ Այս անպատշաճութեան վրայ աշխատելով երևելին Ատէր գտիչ, հնարեց աւելցընելու ետուէրի հեռախօսին գործիք մը, որուն ձեռքով կրցաւ ունենալ տեսանելի նշան մը — պատասխանէ բառը — որ կ'երևայ պզտի պատուհանի մը մէջ որ իւրաքանչիւր ընկերաց թըւոյն տակ բացուած է։ Այս նշանը հեռախօս գործւոյն մագնիսէն բռնուած է, քանի որ գործիքը դադարման վի-

ճակի մէջ է, կամ իրարու հետ խօսակցութիւն մ'ընելուն ժամանակ։ Միայն այն ատեն կը բաժնուի և կ'ընայ, երբ կը փչես՝ կոչման նշանը զրկելու համար։ Ուրեմն 7 թուոյն « պատասխանէ » բառէն էր որ տեսաւ գործակատարը և իմացաւ ու զինքը կը կանչէ։

Երբոր 7 և 12 թիւերն կը լմնցընեն խօսակցութիւննին, կը փչեն մի և նոյն ժամանակ իրենց հեռախօս գործեաց մէջ, բառը կ'երևայ, և գործակատարը գիտէ որ հասեր է ժամանակը հաշորդակցութիւնը կտրելու և գործիքները դադրեցընելու։

Լոռացորայիսն նոր շառաւղիղիմուքիւն. — Ճարտնի մէջ գտնուեցաւ լուսազրական նոր յառաջադիմութիւն մը անծանօթ յերոպիա, այն երկրի ջրգեղ (վեռնիճ) շինող արհեստաւորք գիտեցին որ իրենց ձեռագործական կիրառութեան նիւթերէն մին շատ զգալուն է լուսոյ ազդեցութեան. և ասիկայ է գորշ-կարմրագոյն բաղկացութիւն մը, որ մոմի սերտութիւն ունի, և երբ կը դրուի քանի մը ժամ արեւ. զաւակային լուսոյ ազդեցութեան ներքեւ՝ քարի պէս կը պնդանայ։ Այս գիւտիս ճարտնացի հեղինակն, առնելով այս նիւթս — որ հաւանականաբար մագնատաւոյ տեսակ մ'է, թէպէտ և ընդհակառակը կը հաստատեն — կը տարածէ զայն մետաղական թիթղան մը վրայ, և շուտով կը զնէ չէզոքական ապակոյն ետև։ Գրեթէ տասն և երկու ժամ պնդանք դրուած կը մնայ. առարկային պատկերը պնդացած կ'ըլլայ այն ժամանակն, մինչդեռ անոր մնացած մասունքը՝ որոնք լուսոյ ազդեցութիւնը չեն կրած՝ կակուղ կը մնան և փայլուն, այնպէս որ կամ խողանակով և կամ

ուրիշ մեքենական գործողութեամբ մը կրնան վերցուիլ։ Թիթղը կը ծառայէ նաև քարեղէն փորագրութեան տեղ։ Այս գիւտիս հեղինակը այնպէս ծածուկ կը պահէ, որ դեռ անոր մանրամասն պատմութիւնքն դեռ ևս լաւ ծանօթացած չեն մեզի։

Ապրիլեայ մասնագ. — Գերմանիոյ մէջ, ի նպատէնֆրայ, վիեննացի Ա. Բլրէնվէլ շուհակը, իր ապակոյ գործատան մէջ ապակիով զանազան առարկաներ կը շինէ. զոր օրինակ, կրճկալք, գլխարկք, փողպատք, քօղք, և այլն։ Ոչ միայն կը մանէ, այլ և հասարակաց առջին կը հիւսէ։ Ինքը գիւրարեկ ապակին գալարուն թելի կը վերածէ, և գեղեցիկ և տաքցուցիչ զգեստներ կը շինէ, որոնց հետ կը խառնէ անյայտ բաղադրական նիւթեր, որով՝ ապակոյն բնութիւնը կը փոխուի, կը շինէ նաև ապակիով սպիտակ կաշիէ դաստակալք, և կանանց ծամ, որ իրականէն աւելի գեղեցիկ են։ Իսկ ապակիէ բուրգն, ճամարտէն զրեթէ անկարելի է որոշել։